

L'arrelament popular de la faràndula olotina

Els gegants d'Olot són molt estimats per la ciutadania. Quan surten congreguen en tot el seu recorregut un seguici de simpatitzants que no deixa d'ovacionar-los. Junt amb els gegants surten el Cap de Lligamosques i també els capgrossos i cavallets, i tots ballen a la plaça. Però la faràndula olotina és molt més rica, i en els darrers anys cada barri ha fet la seva.

Text > **JOAN SALA**, historiador de l'art

A partir del segle XIV hi ha notícies que diferents poblacions catalanes tenen gegants. Els folkloristes posen de manifest que a quasi totes aquestes poblacions els gegants estan relacionats amb les festivitats religioses, i, de manera especial, amb la de Corpus. La primera referència d'un gegant a Olot és de l'any 1521, que va ballar a la diada de Corpus. Posteriorment hi ha més mencions del nom del ballador i els recursos que els cònsols destinaven a la dansa. La primera referència d'una gegantessa és de l'any 1609, que també es va estrenar en una festa de Corpus. Hi ha dades posteriors en què es parla de restauracions i canvis de vestuari, però no tenim referències fefaents d'aquests primers gegants olotins, que possiblement eren fets de materials poc resistents. No coneixem el tipus de ball que feia el gegant; només sabem que ballava els cascavells, un ritme que trobem en altres punts del país. A les processons olotines que es feien per festivitats religioses, que en segles passats s'estenien al llarg de tot l'any, també hi desfilava la mulassa, la brívia, el lleó, els cavalls i l'àliga, amb un seguit de confraries.

Al Museu dels Sants d'Olot es conserven els gegants vells, és a dir, els anteriors als actuals, que daten de principis del segle XIX, i que tradicionalment s'han atribuït a l'escultor barceloní Ramon Amadeu, que va residir en aquesta ciutat durant cinc anys (de 1809 a 1814), mentre fugia

de Barcelona per la Guerra del Francès. Amadeu era un bon escultor, i aquests gegants no tenen, ni de bon tros, la prestància que els hauria pogut donar l'artista. El gegant porta cabellera, barba i bigoti de pèl natural. Li cobreix el cap un casc. Amb la mà dreta sosté una porra que li descansa sobre l'espatlla, i a la faixa de la cintura hi porta una espasa. La gegantessa du una diadema al cap, arracades, un vestit senyorial de l'època i un ram de flors a la mà dreta.

Els gegants

Els gegants per antonomàsia, els que hom considera els gegants d'Olot, amb els quals hem crescut i als quals moltes generacions hem admirat, són fruit d'una iniciativa de Josep Berga i Boix, el pintor paisatgista que va ser director de l'Escola de Belles Arts. Ell en va projectar l'estructura, el posat i el vestuari, i atès que no era escultor, va encarregar-ne els caps i les mans a dos alumnes seus avantatjats. Miquel Blay va fer el gegant i Celestí Devesa,

>> *Els capgrossos a la plaça Major, plena de gent.* (Autoria: QUIM ROCA MALLARACH)

>> Esperant la sortida del gegant de l'Hospici per iniciar la cercavila. (Autoria: QUIM ROCA MALLARACH)

la gegantessa. S'estrenaren durant la diada de Corpus de l'any 1889. El gegant porta una celada al cap i una porra a la mà dreta. La gegantessa llueix una diadema, arracades i un ram de flors a la mà dreta. En la coreografia tradicional, amb una composició musical de Miquel Sisé, ballen a cada costat de la plaça Major, recorrent-ne els quatre cantons, fins que es troben al mig. Aquests darrers anys, els geganters n'han introduït una de nova. Resulten curioses les llistes de joves que s'esperen per poder-los fer ballar, un fet inèdit en èpoques passades.

Durant aquests cent trenta anys llargs d'existència han experimentat alguns canvis tant en el vestuari, que s'ha renovat tres vegades, com també en l'estructura de la testa de la gegantessa. L'artista Iu Pascual, director de l'Escola de Belles Arts després de Berga, va projectar-ne uns vestits nous l'any 1915, i també va reformar el pentinat de la gegantessa. Se'n van estrenar uns altres el 1925 fets per la casa Malatesta de Barcelona, i l'any 1948 l'escultor Lluís Carbonell va fer els que porten encara avui, les teles

Els gegants per antonomàsia, els que hom considera els gegants d'Olot, amb els quals hem crescut i als quals moltes generacions hem admirat, són fruit d'una iniciativa de Josep Berga i Boix, el pintor paisatgista que va ser director de l'Escola de Belles Arts

dels quals s'han anat renovant quan ha calgut.

Els olotins estem convençuts que són els més macos del món, cosa que deu passar a cada població amb la faràndula pròpia. Però hi ha una dada que avala el xovinisme local: el Concurs de Gegants, Nans i Monstres

que tingué lloc a Barcelona l'any 1902 per les Festes de la Mercè, en el qual aconseguiren la Medalla d'Or i el Diploma d'Honor.

Només surten dues vegades l'any i ballen a la plaça Major per Corpus, com ho han fet des de sempre, i per les Festes del Tura, i sempre van acompanyats d'un flabiolaire i del Cap de Lligamosques, de qui parlarem tot seguit. Durant l'any romanen desats, i només es poden veure si es concerta una visita. S'ha cregut oportú, no sense discrepàncies, que aquesta manca de facilitat per ser vistos contribueix al deliri que hom observa quan surten, un entusiasme compartit per petits i grans. L'estimació de la faràndula ja es fomenta a les llars d'infants, on els pòsters d'aquesta i la música dels seus balls són presents de forma habitual.

Han esdevingut un dels símbols més característics de la ciutat. Els forasters que venen a veure'ls queden admirats de la veneració que els té bona part de la població local.

Darrerament, per cloure la festa major, un cop fets els focs d'artifici,

>> Els cavallets en ple ball a la plaça Major. (Autoria: QUIM ROCA MALLARACH)

gegants, capgrossos i cavallets ballen a la plaça Major, que a Olot sovint es coneix com a *plaça dels Gegants*. Un cop finalitzada la dansa, i en comitiva de molts ciutadans, van fins al santuari de la Mare de Déu del Tura, on tothom canta els goigs de la Verge, de manera que s'uneix la faràndula actual amb els seus llunyans orígens religiosos.

Els capgrossos

Sembla que el primer capgròs de què es té notícia a Catalunya és el d'Olot, citat l'any 1678, i batejat com a Cap de Lligamosques a partir de l'any 1760. És l'acompanyant dels gegants; un nan estrafet, calb, amb una piga a la galta i desdentat, que inicialment empaïtava la mainada a cops de xurriaques per fer pas als gegants, tot i que ara és un pacífic acompanyant de la comitiva. No té cap ball. Se n'atribueix l'autoria a Ramon Amadeu, i en aquest cas podria ser versemblant, ja que és una figura d'una qualitat notable. En el concurs de les Festes de la Mercè de Barcelona de l'any 1902 que hem esmentat abans també va obte-

nir el Gran Diploma d'Honor, com els seus acompanyants.

A part d'aquest capgròs, n'hi ha nou més de diferents mides i fisonomies que formen una comparsa, i que a Olot es coneixen com *els Cabeçuts*. Tenen dues danses diferents, amb una música pròpia composta per Joan Casanovas i interpretada per una orquestra, que dansen a la plaça només per les Festes del Tura, junt amb els cavallets. Les primeres notícies que en tenim són de l'any 1859, i sabem que l'any 1902 Francesc Estorch va restaurar-ne uns que ja hi havia, i que són els que surten encara ara. Amades diu que els nans amb una testa desproporcionada i poc afavorida van néixer com a oposició als majestuosos gegants.

El nucli principal de la faràndula olotina es completa amb els cavallets, que, tot i no ser capgrossos, incloem en aquest apartat. Tenim notícies que a Olot n'hi ha hagut des de l'any 1601, tot i que els actuals són de 1904, obra de Francesc Estorch. Dansen amb una música basada en l'òpera de Weber *El caçador furtiu*.

Molta faràndula olotina

La llista de la faràndula local és llarga. Algunes figures dansen des de fa molts anys, tot i que noves creacions s'han fet tant o més populars que aquelles de les quals tenim referències des d'antic.

Per classificar-les en farem tres grups: el bestiar, els gegants i els capgrossos. Els hem ordenat en funció de l'antiguitat de la data de sortida de la qual tenim referència. Amb vista de l'espai disponible hem de ser, forçosament, breus en la descripció. Pràcticament tota la faràndula té una rèplica fidel a l'original, feta en fibra de vidre, que és la que surt al carrer.

Dins del grup del bestiar hi ha l'Àliga del barri de Sant Ferriol. Des del segle XVII s'esmenta l'existència d'una àliga a Olot, que no sabem com era. Ara dansen tres figures el dia de Sant Ferriol, el 18 de setembre: l'Àliga Vella, l'Àliga Nova i el Bou. Sabem que l'Àliga Vella es va presentar a l'Exposició Universal de Barcelona de 1902, i que, per cert, hi va obtenir un accèssit. Té forma d'ocell i és feta de cartó pintat de negre, amb una co-

rona al cap i un cistell al bec amb un parell de colomins. L'Àliga Nova es va estrenar el 1949, i és obra de l'escultor Albert Rosa. És un animal molt ben modelat, amb les ales obertes, i balla amb la tonada popular del ball de Sant Ferriol. El barri té una tercera figura, el Bou, des de 1981.

Un drac està documentat des de l'any 1601. Pertany al barri del Carme i sempre ha estat custodiat pels carmelites; de fet, uns frares en van ser els promotors. S'estrenà l'any 1928, i va ser obra de Toribi Sala i Manuel Traité. Balla amb una composició de Josep Cervera per la festivitat de la Verge del Carme, i en la seva dansa treu foc. És una festa molt estimada i concorreguda pels olotins. El Conill també és del barri del Carme, i, més concretament, de la plaça del Conill, on hi havia la casa pairal d'una nissaga amb aquest cognom. El van modelar Manuel Traité i Jordi Farjas l'any 1944. La música del seu ball és d'Es-

teve Molas. A partir de 1980 l'acompanyen dos caps de conillets portats per dos nens. El Pollastre actual és una altra figura del barri del Carme, que es va estrenar l'any 1947. El compositor Pere Aubert va fer la melodia de la dansa que balla amb el drac. El Gat que surt per les festes del barri de

Sembla que el primer capgròs del qual es té notícia a Catalunya és el d'Olot, citat l'any 1678 i batejat com a Cap de Lligamosques a partir de l'any 1760

Sant Miquel, a finals de setembre, el van fer Josep Traité i Ramon Duran l'any 1984. Ha ballat diverses melodies, però la d'ara és de Narcís Bosch. La Vaca Sinforosa va ser presentada com la segona pubilla del barri de Sant Roc per la festa de l'any 1987, que se celebra a mitjan agost. El Porc i el Xai és la figura de l'Associació Cultural i Recreativa d'Olotins Amics del Porc i del Xai (AOAPIX). Es tracta d'un gegant de grans dimensions que representa un porc vestit de carnisser i amb un xai a coll que llança aigua per la boca, obra de Tavi Algueró i Àngel Rigall. Es va estrenar l'any 1994 i dansa amb música composta pel grup El Tiller. L'acompanya una comparsa d'homes guarnits de carnisseres. Balla a la plaça de Campdenmàs. El Musol es va fer al taller del Centre de Dia de Salut Mental l'any 1995. Surt amb una comparsa de mussolets i balla a la plaça de l'Àngel amb els grallers i música de Joan Monturiol i Joan Jo-

>> *Els gegants durant una cercavila per la ciutat.* (Autoria: QUIM ROCA MALLARACH)

sep Mayans. La Cabreta del Cornamusam, el Festival Internacional de la Cornamusa d'Olot, és una obra de Tavi Algueró i Àngel Rigall de l'any 1996, i balla amb música de Joan Josep Mayans. El Gallarut, del barri de les Fonts, és un animal temible que surt d'un ou de serp covat per una gallina. El va fer Joan Ferrés l'any 1996 i balla amb música d'Agustí Pedrico. El Ratolí de Bonavista, fet per Tavi Algueró i Àngel Rigall, es passeja pels carrers des de l'any 2003 i llança aigua per la cua. L'acompanyen quatre capgrossos de ratolins petits.

Pràcticament tota la faràndula té una rèplica fidel a l'original, feta en fibra de vidre, que és la que surt al carrer

A més, la ciutat té una bona representació de gegants. Els gegants de Can Barberí són obra de Jaume Ferrarons (1902), amb motiu de la festa de Sant Llorenç de l'antiga foneria Barberí. La música que els acompanya és d'Antoni Moner. Els gegants de l'Art Cristià, també són de l'any 1902, i van ser fets per Toribi Sala amb motiu de Sant Lluc, la festa del taller d'imatgeria. Tenen un nan o Cap de Lligamosques fet per l'escultor Joaquim Claret. Els gegants de Sant Miquel es passen des dels primers anys trenta del segle passat, tot i que els actuals són d'Àngels Jutglar i Antoni Brossa (1989). També hi ha un capgròs comprat bo i fet. Ballen a final de setembre. Els gegants de Sant Francesc, fets per Jordi Casas, van sortir l'any 1977 i van ser renovats el 1979 per Glòria Tané. Ballen per la festa del barri, a principis d'octubre. Els gegants del barri de Pequín són tres i són obra de l'escultora Rosa Serra (1979). Representen un nou concepte de gegant; en primer lloc, pel nombre i també per les figures, que representen un vell, una pagesa i un pallaso, i que poden moure els braços. El ball és de

>> La bonica dansa del drac.

Font: ACGAX. SERVEI D'IMATGES. FONS FOTOGRAFIA SERRADELL (ÀLVAR FARRÉ).

Joan Puigdemont i surten per la festa del barri, la segona quinzena d'agost. Els gegants del barri de Sant Cristòfol i Mas Bernat han anat canviant amb els anys, i els que ara surten són de l'any 2007 i van ser fets per Tavi Algueró i Àngel Rigall. També hi ha un Cap de Lligamosques, cavallets i capgrossos, i en Josep Masó va compondre les melodies de la música que els fa ballar. Els gegants del barri de la Caixa, elaborats per l'esplai Els Gamossinos, es van estrenar l'any 1985 amb motiu de la festa de juliol del barri. Van fer una gegantessa nova el

1990 i Lluís Aylon en va fer el gegant, el 1991. El Nen de Rialles va ser fet per Tavi Algueró i Àngel Rigall l'any 1999. L'any 1995, David Ventura va elaborar uns sols petits, que li fan d'acompanyants. El gegant Clam és una figura de grans proporcions de la penya Almogàvers Garrotxins, que porta una bandera del Barça i una senyera, obra també de Tavi Algueró i Àngel Rigall (2008). Balla amb música de Jordi Ferrés. En Batoies és un gegant de Batet de la Serra, un antic municipi agregat a Olot. És obra de Tavi Algueró, que el va fer l'any 2008, i representa un pa-

gès amb unes batolles a la mà. Unes perdius petites completen l'entremès. En Santonegro és una figura del barri vell d'Olot, en record d'un sant negre (sant Benet de Palerm) que estava en una fornícula ja desapareguda d'una façana del nucli antic. Balla a la plaça de la Pia Almoïna, i també és obra de Tavi Algueró i Àngel Rigall (2009). El Ferroviari és un gegant dels Amics del Tren Olot-Girona confeccionat per Tavi Algueró i Àngel Rigall l'any 2014. La Fada Grida és la gegantessa de l'Escola Pública Malagrida, també feta l'any 2014 per Tavi Algueró i Àngel Rigall. Balla amb una melodia composta per l'Escola Municipal de Música a partir d'una composició que surt en un llibre antic de l'escola.

Per acabar aquest repàs, a continuació farem una relació dels capgrossos. El Cucut i la Xurruca es van estrenar l'any 1906, i són obra del

taller Las Artes Religiosas, situat al barri de Sant Ferriol. El Cucut és un ninot tret de la revista barcelonina batejada amb el mateix nom, que va ser modelat per Martí Casadevall. La Xurruca és obra de Josep Soy, i balla amb la música de Sebastià Nicolau i Fèlix Farró. Surten anualment, per la festa del barri, amb les àligues. El Pubill i la Pubilla del barri del Roser són obra de Sadurní Brunet i es van estrenar l'any 1955 amb la música del ball del Roser, amb arranjaments de Francesc Casanova. L'Apotecari i la Senyora, també de l'any 1955, són del barri de Montolivet. Són dos caps comprats a València i són, certament, de falla. La música que els acompanya és de Francesc Casanova. Els capgrossos del barri de l'Eixample Popular actualment són nou, comprats bo i fets. Surten el darrer cap de setmana de juny des de l'any 1984. En Crosca

i la Margarida del barri de Benavent són obra de Josep Traité. S'estrenaren l'any 1986 i ballen al so d'una melodia composta per Joan Güell. En Jepet i la Cisqueta del barri del Xiprer i les Planotes són de Tavi Algueró i Àngel Rigall, i daten de 1998. Abans n'havien tingut uns altres, comprats ja fets.

La cercavila de les Festes del Tura

Tota aquesta faràndula es pot veure pels carrers d'Olot un dia a l'any, el de la cercavila que precedeix les Festes del Tura, que se celebren durant la setmana del 8 de setembre. És un dels actes més concorreguts, tant pels olotins com per la gent arribada expressament des de llocs molt diversos. La cercavila és tota una festa que dura hores i que recorre els carrers del centre de la població al so de diverses cobles i grups musicals. És un acte molt popular.

>> L'Àliga Nova i, al darrere, la Vella, assajant el ball. Font: ACGAX. SERVEI D'IMATGES. FONS AJUNTAMENT D'OLOT (ANNA PONS).